

Sygn. akt II CSK 260/18

## POSTANOWIENIE

Dnia 30 października 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Władysław Pawlak

w sprawie z wniosku R. H.  
przy uczestnictwie A. R. i B. D.  
o zmianę zarejestrowanego aktu poświadczenia dziedziczenia,  
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej  
w dniu 30 października 2018 r.,  
na skutek skargi kasacyjnej uczestniczki postępowania B. D.  
od postanowienia Sądu Okręgowego w Z.  
z dnia 15 grudnia 2016 r., sygn. akt VI Ca (...),

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. zasądza od uczestniczki B. D. na rzecz wnioskodawcy R. H. kwotę 540 (pięćset czterdzieści) zł, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

### UZASADNIENIE

W związku ze skargą kasacyjną uczestniczki B. D. od postanowienia Sądu Okręgowego w Z. z dnia 15 grudnia 2016 r., sygn. akt VI Ca (...) Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zgodnie z art. 398<sup>9</sup> § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Tylko na tych

przesłankach Sąd Najwyższy może oprzeć rozstrzygnięcie o przyjęciu lub odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

Dopuszczenie i rozpoznanie skargi kasacyjnej ustrojowo i procesowo jest uzasadnione jedynie w tych sprawach, w których mogą być zrealizowane jej funkcje publicznoprawne. Zatem nie w każdej sprawie, skarga kasacyjna może być przyjęta do rozpoznania. Sąd Najwyższy nie jest trzecią instancją sądową i nie rozpoznaje sprawy, a jedynie skargę, będącą szczególnym środkiem zaskarżenia. W judykaturze Sądu Najwyższego, odwołującej się do orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, jeszcze w okresie obowiązywania kasacji zostało utrwalone stanowisko, że ograniczenie dostępności i dopuszczalności kasacji nie jest sprzeczne z Konstytucją RP, ani z wiążącymi Polskę postanowieniami konwencji międzynarodowych (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 stycznia 2001, III CZP 49/00, OSNC 2001, nr 4, poz. 53).

Podstawowym celem postępowania kasacyjnego jest ochrona interesu publicznego przez zapewnienie jednolitości wykładni oraz wkład Sądu Najwyższego w rozwój prawa i jurysprudencji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2000 r., II CZ 178/99, OSNC 2000, nr 7-8, poz. 147).

Skarżąca zarzuciła naruszenie prawa procesowego, tj. art. 661 w zw. z art. 662 k.p.c., mimo, że z ustalonego stanu faktycznego wynika, że potwierdzenie treści testamentu ustnego nastąpiło po upływie 6 - miesięcznego terminu zawitego, a regulacja art. 661 § 1 k.p.c. wymaga natychmiastowego zawiadomienia o śmierci spadkodawcy oraz treści testamentu ustnego, co jest niezbędne do potwierdzenia treści testamentu ustnego przed sądem, co w konsekwencji doprowadziło Sąd drugiej instancji do stwierdzenia, że spadek po K.A. na podstawie testamentu ustnego z końca lipca 2008 r. nabył w całości wnioskodawca; naruszenie prawa materialnego, tj. art. 945 1 pkt 1 k.c., którego zastosowanie w sprawie skutkowałoby uznaniem testamentu za nieważny; art. 952 § 1 k.p.c. w sytuacji, gdy nie zachodziła obawa rychłej śmierci spadkodawczyni oraz art. 952 § 2 k.c. w zw. z art. 952 § 3 k.c. przez zastosowanie ich w stanie faktycznym sprawy.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca oparła na przesłance uregulowanej w art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 4 k.p.c. Przesłanka ta nie została jednak spełniona.

Przewidziana w art. 398<sup>9</sup> § 1 pkt 4 k.p.c. oczywista zasadność skargi kasacyjnej zachodzi wówczas, gdy z jej treści, bez potrzeby głębszej analizy oraz szczegółowych rozważań, wynika, że przytoczone podstawy kasacyjne uzasadniają uwzględnienie skargi. W wypadku, gdy strona skarżąca twierdzi, że jej skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, powinna przedstawić argumentację prawną, wyjaśniającą w czym ta oczywistość się wyraża oraz uzasadnić to twierdzenie. Powinna w związku z tym wykazać kwalifikowaną postać naruszenia prawa materialnego i procesowego, polegającą na jego oczywistości *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej (por. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 10 stycznia 2003 r., V CZ 187/02, OSNC 2004, nr 3, poz. 49, z dnia 14 lipca 2005 r., III CZ 61/05, OSNC 2006, nr 4, poz. 75, z dnia 26 kwietnia 2006 r., II CZ 28/06, nie publ., z dnia 29 kwietnia 2015 r., II CSK 589/14, nie publ.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 października 2015 r., IV CSK 189/15 nie publ. i przywołane tam orzecznictwo).

Oczywistą zasadność skargi kasacyjnej skarżąca wywodzi z naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa procesowego i materialnego.

Zgodnie z art. 945 § 1 pkt 1 k.c. testament jest nieważny, jeżeli został sporządzony w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Użycie przez ustawodawcę alternatywy rozłączonej wskazuje, że testament jest nieważny także wówczas, gdy testator sporządził testament świadomie, ale w stanie wyłączającym swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Przyjmuje się, że stan wyłączający swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli musi wynikać z przyczyny wewnętrznej, umiejscowionej w samym podmiocie składającym oświadczenie woli. Musi wynikać ze stanu, w jakim znajdowała się osoba składająca oświadczenie woli, a nie z okoliczności zewnętrznych, w jakich

osoba ta się znalazła. Źródłem tej wady oświadczenia woli są szczególne właściwości procesu myślowego osoby, znajdujące się „wewnątrz” osoby składającej oświadczenie woli (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2011 r., I CSK 115/11, OSNC-ZD 2012 nr 3, poz. 61).

W odniesieniu do ustaleń faktycznych w kwestii zdolności spadkodawczyni do sporządzenia testamentu, skarżąca nie podnosi zarzutów naruszenia prawa procesowego. W konsekwencji w postępowaniu kasacyjnym Sąd Najwyższy jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia (art. 398<sup>13</sup> § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.). Ze względu na wadliwości formalne i merytoryczne opinii biegłego lekarza psychiatry przeprowadzonej w postępowaniu przed Sądem pierwszej instancji (drugi z biegłych, lekarz neurolog stwierdził, że z neurologicznego punktu widzenia spadkodawczyni była zdolna do świadomego podjęcia decyzji i wyrażenia woli - k. 240, 278 - 279), Sąd drugiej instancji przeprowadził z urzędu dowód z łącznej opinii biegłych lekarzy psychiatry i neurologa i na jego podstawie ustalił, że spadkodawczyni przed wylewem, jakiego doznała w sierpniu 2008 r. była osobą w pełni świadomą. Do pogorszenia jej stanu zdrowia doszło na trzy dni przed przyjęciem do szpitala, ale nawet w dacie przyjęcia, tj. 18 sierpnia 2008 r. była przytomna oraz w kontakcie słownym i logicznym. Dopiero w trakcie pobytu szpitalnego nastąpiło gwałtowne pogorszenie, w tym wystąpiły zaburzenia świadomości. Biegli stwierdzili, że w lipcu 2008 r. spadkodawczyni miała spowolnienie i mniej wyraźną mowę w wyniku przebytych udarów mózgu, ale nie wpływało to na zdolność rozumienia i stopień jej świadomości. Sąd uwzględnił i ocenił w tej materii także materiał dowodowy z osobowych źródeł, w tym lekarza leczącego spadkodawczynię Z.W. (lekarz rodzinny). Z tych względów uznał, że w chwili składania ostatniej woli pod koniec lipca 2008 r. spadkodawczyni nie była w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli.

Obawa rychłej śmierci spadkodawcy w rozumieniu art. 952 § 1 k.c. musi być uzasadniona okolicznościami obiektywnymi, jednak należy brać pod uwagę indywidualne właściwości organizmu spadkodawcy. Również i stan psychiczny testatora i jego subiektywne odczucia co do obawy rychłej śmierci nie są pozbawione znaczenia prawnego. Obawa rychłej śmierci spadkodawcy musi istnieć

w chwili sporządzania testamentu. W konsekwencji przyjmuje się w orzecznictwie, iż przez istnienie obawy rychłej śmierci należy rozumieć poczucie testatora o rychłym zgodnie, oparte na rzeczywistych zdarzeniach, zagrażających bezpośrednio życiu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2000 r., I CKN 875/98, nie publ., z dnia 12 kwietnia 2002 r., I CKN 1457/99, nie publ., z dnia 3 grudnia 2010 r., I CSK 37/10, nie publ.).

Również i w odniesieniu do ustaleń w przedmiocie okoliczności, które doprowadziły Sąd drugiej instancji do przyjęcia obawy rychłej śmierci jako przesłanki sporządzenia testamentu ustnego, skarżąca nie podnosi zarzutów naruszenia prawa procesowego.

Według przeprowadzonego w postępowaniu odwoławczym dowodu z łącznej opinii biegłych lekarzy psychiatry i neurologa, w lipcu 2008 r. spadkodawczyni mogła fizycznie odczuwać nadchodzące pogorszenie stanu zdrowia i związaną z tym obawę rychłej śmierci. Przy ocenie tej przesłanki Sąd drugiej instancji miał na względzie także materiał dowodowy w postaci osobowych źródeł, w szczególności spostrzeżenia przesłuchanych świadków testamentu i przyjął, że subiektywna obawa spadkodawczyni rychłej śmierci była obawą obiektywnie uzasadnioną w świetle wiedzy medycznej. Sąd Okręgowy, wskazując konkretne okoliczności w okresie od przyjęcia spadkodawczyni do szpitala w sierpniu 2008 r., w czasie którego doszło do gwałtownego pogorszenia jej stanu zdrowia, w tym zaburzeń świadomości ograniczających zdolność podejmowania świadomych decyzji i ostatecznie do utraty kontaktu logicznego, poprzez umieszczenie spadkodawczyni w Zakładzie Opieki Leczniczej, w którym - nie odzyskując już kontaktu z rzeczywistością - przebywała do śmierci (18 listopada 2010 r.), a międzyczasie została całkowicie ubezwłasnowolniona powodu encefalopatii wieloudarowej z niedowładem czterokończynowym i afazją całkowitą, ustalił, że nie nastąpiło ustanie okoliczności uzasadniających sporządzenie testamentu szczególnego (art. 955 zd. 2 k.c.).

Treść testamentu ustnego może być stwierdzona w ten sposób, że jeden ze świadków albo osoba trzecia spíše oświadczenie spadkodawcy przed upływem roku od jego złożenia, z podaniem miejsca i daty oświadczenia oraz miejsca i daty

sporządzenia pisma, a pismo to podpiszą spadkodawca i dwaj świadkowie albo wszyscy świadkowie (art. 952 § 2 k.c.). W wypadku, gdy treść testamentu ustnego nie została w powyższy sposób stwierdzona, można ją w ciągu sześciu miesięcy od dnia otwarcia spadku stwierdzić przez zgodne zeznania świadków złożone przed sądem. Jeżeli przesłuchanie jednego ze świadków nie jest możliwe lub napotyka trudne do przewyciężenia przeszkody, sąd może poprzestać na zgodnych zeznaniach dwóch świadków (art. 952 § 3 k.c.).

Kto dowie się o śmierci spadkodawcy oraz o tym, że treść testamentu ustnego nie została spisana, obowiązany jest niezwłocznie zawiadomić o tym sąd spadku oraz podać imiona, nazwiska i adresy świadków testamentu, jeżeli okoliczności te są mu znane (art. 661 § 1 k.c.). Świadków, którzy nie stwierdzili treści testamentu ustnego na piśmie, sąd wzywa do złożenia na wyznaczonym posiedzeniu sądowym zeznań stwierdzających treść testamentu. Do postępowania w sprawie przesłuchania świadków testamentu ustnego stosuje się odpowiednio przepisy o dowodzie ze świadków, z tą zmianą, że świadkowie testamentu nie mogą odmówić zeznań, ani odpowiedzi na pytania, ani też nie mogą być zwolnieni od złożenia przyrzeczenia (art. 662 k.p.c.).

Skarżąca nie wykazała również, by Sąd drugiej instancji w sposób oczywisty naruszył wskazane wyżej przepisy. Przewidziany w ustawie termin sześciomiesięczny jest zachowany, gdy przed jego upływem do sądu wpłynęło zawiadomienie przewidziane w art. 661 § 1 k.p.c., chociażby świadkowie zostali przesłuchani już po upływie terminu. Stwierdzenie treści testamentu ustnego na podstawie zeznań świadków dopuszczalne jest, gdy nie zostało sporządzone pismo, o którym mowa w art. 952 § 2 k.c., lub jest ono wadliwe (por. uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 1980 r., III CZP 69/79, OSNCP 1980, nr 9, poz. 154).

W związku z uznaniem, że spisane oświadczenie ostatniej woli spadkodawczyni jest wadliwe, został zastosowany tryb przewidziany w art. 952 § 3 k.c. Wniosek o stwierdzenie spadku po K.A. zmarłej w dniu 18 listopada 2010 r. oraz wniosek o otwarcie spisanego testamentu ustnego, co nastąpiło na posiedzeniu z dnia 19 kwietnia 2011 r. (sygn. akt I Ns [...] /11 Sądu Rejonowego w

Ż.), wnioskodawca złożył w styczniu 2011 r. W odpowiedzi na wniosek z dnia 27 kwietnia 2011 r. uczestniczki wniosły o przesłuchanie świadków testamentu ustnego.

W świetle treści pisemnych motywów zaskarżonego postanowienia brak podstaw do przyjęcia, że było ono wynikiem oczywistego naruszenia wskazanych w skardze kasacyjnej przepisów prawa procesowego i prawa materialnego.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398<sup>9</sup> § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania. O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 520 § 3 k.p.c., art. 398<sup>21</sup> k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 13 § 2 k.p.c. Na zasądzone koszty składa się wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według minimalnej stawki taryfowej (§ 6 pkt 2 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 i § 20 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie Dz. U. 2015, poz. 1800, ze zm. w zw. z § 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie opłat za czynności adwokackie, Dz. U. 2016, poz. 1668).

aj